

КРИЖАНОВСЬКА О. В.,кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри адміністративного
права і процесу*(Одеський державний університет
внутрішніх справ)*

ORCID ID: 0000-0002-3423-6682

УДК 342.9:341.231.14

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.5.2.68>**ФОРМУВАННЯ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ АДМІНІСТРАТИВНОГО
СУДОЧИНСТВА В КОНТЕКСТІ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ:
ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ**

У статті здійснено комплексний теоретико-правовий та порівняльно-правовий аналіз процесу формування міжнародних стандартів адміністративного судочинства в контексті забезпечення та захисту прав людини. Обґрунтовано, що адміністративне судочинство у сучасних демократичних державах розглядається не лише як спеціалізований різновид судового контролю за діяльністю публічної адміністрації, а як інституційний механізм реалізації міжнародно визнаних стандартів правосуддя, спрямованих на забезпечення ефективного судового захисту особи у публічно-правових відносинах.

Доведено, що становлення міжнародних стандартів адміністративного судочинства є результатом еволюції міжнародно-правової концепції захисту прав людини, у межах якої право на справедливий суд, доступ до правосуддя та ефективний засіб юридичного захисту набули універсального характеру. Особливу увагу приділено аналізу універсальних і регіональних джерел міжнародного права, зокрема Загальної декларації прав людини, Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, а також практики Європейського суду з прав людини, яка відіграє ключову роль у конкретизації процесуальних стандартів адміністративної юстиції.

Аргументовано, що міжнародні стандарти адміністративного судочинства формують мінімальний гарантований рівень судового захисту особи у спорах із суб'єктами владних повноважень і виступають критерієм оцінювання якості національних систем адміністративної юстиції. Наголошено, що імплементація таких стандартів зумовлює переорієнтацію адміністративного судочинства з формального контролю за законністю управлінських рішень на змістовну перевірку їх пропорційності, обґрунтованості та відповідності принципу верховенства права.

Зроблено висновок, що порівняльно-правовий аналіз моделей адміністративного судочинства держав Європейського Союзу дозволяє визначити концептуальні орієнтири подальшого розвитку адміністративної юстиції України в умовах євроінтеграції та зростання ролі судової влади у механізмі захисту прав людини.

Ключові слова: міжнародні стандарти, адміністративне судочинство, верховенство права, права людини, правосуддя, справедливий суд, Європейський суд з прав людини, публічно-правовий спір, адміністративна юстиція.

Kryzhanovska O. V. Formation of international standards of administrative justice in the context of human rights protection: a comparative legal analysis

The article provides a comprehensive theoretical, legal, and comparative analysis of the formation of international standards of administrative justice in the context of human rights protection. It substantiates that administrative judicial proceedings in modern democratic states function not merely as a specialized form of judicial review over public administration, but as an institutional mechanism for implementing internationally recognized standards of justice aimed at ensuring effective judicial protection of individuals in public-law relations.

It is demonstrated that the emergence of international standards of administrative justice is the result of the evolution of the international legal concept of human rights protection, within which the right to a fair trial, access to justice, and the right to an effective legal remedy have acquired universal significance. Particular attention is paid to the analysis of universal and regional sources of international law, including the Universal Declaration of Human Rights, the International Covenant on Civil and Political Rights, the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, as well as the case law of the European Court of Human Rights, which plays a decisive role in shaping procedural standards of administrative justice.

The article argues that international standards of administrative judicial proceedings establish a minimum guaranteed level of judicial protection in disputes involving public authorities and serve as criteria for assessing the quality of national systems of administrative justice. It is emphasized that the implementation of such standards leads to a transformation of administrative justice from formal legality control to substantive judicial review based on proportionality, reasonableness, and the principle of the rule of law.

The article concludes that a comparative legal analysis of administrative justice models in the Member States of the European Union makes it possible to identify key directions for the further development of administrative judicial proceedings in Ukraine in the context of European integration processes and the strengthening of the judiciary's role in the human rights protection mechanism.

Key words: *international standards, administrative justice, the rule of law, human rights, access to justice, fair trial, European Court of Human Rights, public-law dispute, administrative justice.*

Вступ. Формування ефективної системи адміністративного судочинства є однією з ключових передумов утвердження принципу верховенства права та забезпечення реального захисту прав людини у відносинах із публічною владою. Саме в межах адміністративної юстиції відбувається судова оцінка рішень, дій або бездіяльності суб'єктів владних повноважень, що безпосередньо впливають на обсяг і зміст прав та свобод фізичних і юридичних осіб [1, с. 638].

Сучасний розвиток адміністративного судочинства нерозривно пов'язаний із процесом формування міжнародних стандартів правосуддя, які виникли як відповідь міжнародного співтовариства на необхідність забезпечення ефективних гарантій прав людини [2, с. 29]. У цьому контексті адміністративна юстиція функціонує як інституційний механізм реалізації судового контролю за публічною адміністрацією, спрямований на забезпечення правової визначеності, обмеження дискреційних повноважень державної влади та захист прав і законних інтересів особи.

Постановка проблеми. Особливої актуальності зазначена проблематика набуває в умовах євроінтеграційного розвитку України. Попри нормативне закріплення пріоритету міжнародних договорів і обов'язковість практики Європейського суду з прав людини, питання їх повноцінної імплементації у національну судову практику залишаються дискусійними

[3, с. 22]. За таких умов адміністративне судочинство має виконувати не лише процесуальну, а й системоутворюючу функцію – забезпечувати стабільність публічно-правових відносин і реальність судового захисту особи.

Метою статті є з'ясування сутності та змісту міжнародних стандартів адміністративного судочинства, аналіз механізмів їх формування та визначення напрямів удосконалення національної моделі адміністративної юстиції України на основі порівняльно-правового підходу.

Результати дослідження. Проблематика міжнародних стандартів адміністративного судочинства неодноразово ставала предметом наукового осмислення у працях вітчизняних і зарубіжних учених, зокрема В. Авер'янова, В. Бевзенка, Н. Бортник, В. Галунько, В. Грохольського, О. Дубинського, Д. Калаянова, О. Каплі, В. Книшова, І. Коліушка, Т. Коломоєць, М. Ковалю, М. Корнієнка, О. Крижановської, Р. Куйбіди, О. Кузьменко, С. Маркіна, В. Настюка, О. Пасенюка, Ю. Педька, Н. Писаренко, А. Пишної, А. Сухаревої, А. Школика, Х. Ярмакі та інших.

У наукових дослідженнях переважно акцентується роль адміністративної юстиції як механізму судового контролю за діяльністю публічної адміністрації. Водночас комплексний аналіз стандартів адміністративного судочинства крізь призму міжнародного захисту прав людини й надалі залишається недостатньо систематизованим, що зумовлює необхідність подальших наукових пошуків.

Виклад основного матеріалу. Міжнародні стандарти адміністративного судочинства сформувалися в межах загальної концепції міжнародного захисту прав людини як відповідь на необхідність створення ефективних механізмів судового контролю за діяльністю публічної влади. Їх витоки пов'язані з утвердженням універсального права на справедливий судовий розгляд, закріпленого у фундаментальних міжнародно-правових актах середини ХХ століття, насамперед у Загальній декларації прав людини [4], Міжнародному пакті про громадянські і політичні права [5] та Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [6].

Подальший розвиток цих положень відбувся завдяки формуванню міжнародних механізмів судового захисту, насамперед через практику Європейського суду з прав людини. Саме діяльність цього Суду надала процесуальним гарантіям реального, а не декларативного характеру. ЄСПЛ послідовно наголошує, що формальне існування судових процедур не може вважатися достатнім – вони мають бути ефективними, доступними та здатними забезпечити відновлення порушених прав особи [7, с. 139].

У результаті правових позицій ЄСПЛ поступово сформувався змістовний стандарт адміністративного правосуддя, відповідно до якого судовий контроль у публічно-правових спорах має бути не формальним, а реальним і результативним. Такий підхід зумовив трансформацію ролі адміністративних судів у демократичних державах – від органів перевірки законності до повноцінних інституцій захисту прав людини.

Зазначені стандарти знайшли практичне відображення у національних моделях адміністративної юстиції держав Європейського Союзу. Порівняльно-правовий аналіз у цьому контексті виступає одним із ключових методів дослідження міжнародних стандартів адміністративного судочинства, оскільки шляхом зіставлення різних національних моделей адміністративної юстиції можливо виявити спільні принципи, що поступово набувають універсального характеру.

Держави Європейського Союзу, попри різноманіття правових традицій, демонструють високий рівень зближення адміністративно-процесуальних підходів. Така тенденція зумовлена дією європейських правових стандартів, а також безпосереднім впливом практики Європейського суду з прав людини. Саме ці орієнтири поступово інтегруються і в національну модель адміністративного судочинства України [8, с. 50].

У наукових працях М. П. Ковалю обґрунтовується, що адміністративна юстиція в європейських державах уже не обмежується рамками виключно національного інституту, а дедалі активніше формується під впливом наднаціональних правових орієнтирів. У зв'язку з цим сучасні моделі адміністративного судочинства доцільно розглядати як складові єдиного

європейського простору правосуддя, у межах якого забезпечується спільний рівень процесуальних гарантій захисту прав людини [9, с. 435].

Класичним прикладом континентальної моделі адміністративної юстиції традиційно вважається Франція. Французька система адміністративного судочинства ґрунтується на дуалістичній судовій моделі, що передбачає чітке розмежування загальних та адміністративних судів. Центральне місце в цій системі посідає Державна рада Франції (Conseil d'État), яка поєднує судові й консультативні повноваження. Як зазначає М. П. Коваль, адміністративна юстиція Франції історично формувалася передусім як інституційний механізм захисту особи від свавільних дій виконавчої влади, а не як різновид загального судочинства. Саме ідея автономності адміністративного процесу згодом була сприйнята більшістю європейських держав [9, с. 436].

Адміністративні суди Франції здійснюють повний контроль за діяльністю органів публічної адміністрації, охоплюючи перевірку законності, обґрунтованості та пропорційності владних рішень. Вагому роль у цьому процесі відіграє доктрина *excès de pouvoir* (перевищення влади), яка надає можливість оскаржувати будь-які адміністративні акти, що порушують права особи. У доктринальному вимірі зазначений інститут розглядається як історичний прообраз сучасного принципу ефективного судового захисту, закріпленого у міжнародних стандартах правосуддя [10, с. 112].

Німецька модель адміністративної юстиції відзначається високим рівнем нормативної визначеності та значною процесуальною деталізацією. Її правову основу становить Кодекс адміністративного судочинства (Verwaltungsgerichtsordnung), який комплексно регламентує всі стадії розгляду публічно-правових спорів. Як підкреслює В. Настюк, адміністративна юстиція Німеччини побудована на принципі повного судового контролю за діяльністю адміністрації, що передбачає можливість перевірки не лише формальної законності, а й правильності реалізації дискреційних повноважень [10, с. 115].

Особливе значення в межах німецької моделі має принцип пропорційності, який розглядається як конституційна категорія. Федеральний адміністративний суд Німеччини послідовно застосовує трискладовий тест пропорційності, що став орієнтиром для багатьох європейських правових систем і справив істотний вплив на подальший розвиток адміністративного судочинства України.

Італійська система адміністративної юстиції посідає проміжне місце між французькою та німецькою моделями. Вона характеризується високим рівнем спеціалізації судів і значною роллю Державної ради Італії (Consiglio di Stato). Прийняття Кодексу адміністративного процесу у 2010 році стало важливим етапом модернізації адміністративного судочинства та його приведення у відповідність до стандартів Європейського суду з прав людини. Кодекс закріпив принципи ефективності, процесуальної економії, пропорційності та справедливого балансу інтересів, що повністю відповідає міжнародним стандартам адміністративної юстиції.

Як зазначає С. Маркін, італійська модель переконливо демонструє можливість поєднання високого рівня спеціалізації адміністративних судів із доступністю правосуддя, що є однією з ключових вимог сучасних міжнародних стандартів захисту прав людини [11, с. 577].

Узагальнення досвіду Франції, Німеччини та Італії дозволяє виокремити спільні риси, які фактично сформували сучасні міжнародні стандарти адміністративного судочинства. До них належать спеціалізація судів у сфері публічно-правових спорів, автономність адміністративного процесу, активна роль суду у з'ясуванні фактичних обставин справи, системне застосування принципу пропорційності та орієнтація на ефективний судовий захист прав людини. Як слушно зауважує М. Корнієнко, саме ці елементи визначають якісну відмінність адміністративної юстиції від інших форм судового захисту та забезпечують її правозахисний характер [12, с. 141].

У вітчизняній правовій доктрині адміністративне судочинство розглядається як самостійна форма реалізації судової влади, призначення якої полягає у здійсненні

судового контролю за діяльністю суб'єктів владних повноважень. Як обґрунтовано у працях М. В. Коваліва та С. С. Єсімова, адміністративна юстиція виконує особливу компенсаторну функцію, трансформуючи матеріально-правову нерівність сторін публічно-правового спору у процесуальну рівність у межах судового провадження. Така функціональна природа дозволяє розглядати адміністративне судочинство як ключовий інструмент гарантування прав людини у сфері публічного управління [13, с. 35].

У цьому сенсі міжнародні стандарти адміністративної юстиції виступають не зовнішнім запозиченням, а внутрішнім критерієм якості функціонування судової влади.

Особливе значення для формування змісту міжнародних стандартів адміністративного судочинства має практика ЄСПЛ, яка суттєво розширила тлумачення права на справедливий суд, гарантованого статтею 6 Конвенції. Як слушно зазначає О. Б. Прокопенко, право на справедливий суд не зводиться до суто процесуальних формальностей, а охоплює реальну можливість особи ефективно захистити свої порушені права у відносинах із державою. Такий підхід включає не лише доступ до суду, а й реальне виконання судових рішень [14, с. 15].

Аналіз практики ЄСПЛ, здійснений У. З. Коруп, засвідчує, що суд послідовно формує уніфіковані стандарти адміністративного правосуддя, які застосовуються незалежно від національних особливостей правових систем. До таких стандартів належать: незалежність і безсторонність суду, розумні строки розгляду справи, принцип рівності сторін, змагальність процесу та обов'язок держави забезпечити виконання судового рішення. У сукупності вони утворюють єдиний правозахисний механізм, спрямований на реальне поновлення порушених прав [15, с. 109].

Водночас ефективність адміністративного судочинства безпосередньо залежить від рівня доступності правосуддя. Як зазначає М. І. Смокович, адміністративні суди повинні бути не лише інституційно незалежними, а й фактично доступними для громадян з урахуванням територіальних, процесуальних і фінансових чинників [16, с. 154]. Саме тому міжнародні стандарти адміністративної юстиції орієнтують державу на усунення надмірних процесуальних бар'єрів, які можуть перешкоджати реалізації права на судовий захист.

У цьому контексті особливого значення набуває позиція В. П. Грохольського, який у своїх наукових працях акцентує увагу на комплексному характері доступності правосуддя як фундаментального права людини. Науковець обґрунтовано зазначає, що міжнародні стандарти судового захисту не можуть зводитися виключно до формального закріплення процесуальних гарантій, а мають передбачати реальні та дієві можливості фізичних і юридичних осіб звертатися до суду без надмірних фінансових, організаційних чи процедурних бар'єрів [17, с. 118]. Саме забезпечення практичної доступності правосуддя, на його переконання, формує передумови для ефективної реалізації прав людини у публічно-правових спорах, що становить базове функціональне призначення адміністративної юстиції.

Зазначений доктринальний підхід повністю корелює з усталеною практикою Європейського суду з прав людини. Так, у справах *Bellet v. France* [18] та *Kreuz v. Poland* [19] Суд наголосив, що право доступу до суду має бути практичним і ефективним, а не суто теоретичним або ілюзорним. При цьому держава не вправі встановлювати такі процесуальні обмеження, які фактично позбавляють особу реальної можливості захисту своїх прав у судовому порядку.

Вагомою складовою міжнародних стандартів адміністративного судочинства виступає принцип ефективності судового захисту. У рішенні *Kudla v. Poland* Європейський суд з прав людини акцентував, що право на суд охоплює не лише можливість звернення до судової інстанції, а й право на розгляд справи упродовж розумного строку та право на реальне виконання судового рішення [20]. У цьому зв'язку показовими є висновки О. М. Лисака, який звертає увагу на те, що проблема виконання судових рішень упродовж тривалого часу залишалася одним із найбільш уразливих елементів системи адміністративної юстиції України [1, с. 639].

Імплементация міжнародних стандартів адміністративного судочинства в національну правову систему здійснюється насамперед через практику Верховного Суду. Саме судова

діяльність поступово перетворюється на ключовий механізм «оживлення» міжнародних стандартів, надаючи їм реального змісту у конкретних публічно-правових правовідносинах. Як слушно зауважує О. В. Ткаля, адміністративне судочинство є тією сферою правозастосування, у межах якої міжнародні стандарти реалізуються найбільш безпосередньо, оскільки кожен публічно-правовий спір об'єктивно пов'язаний із втручанням держави у сферу прав, свобод та законних інтересів особи [21, с. 71].

Розвиваючи зазначену позицію, доцільно підкреслити, що саме адміністративне судочинство виступає центральною ланкою взаємодії національної правової системи з міжнародними стандартами захисту прав людини. На відміну від інших форм судочинства, у межах яких держава нерідко постає як рівноправний учасник приватноправових відносин, у публічно-правових спорах вона реалізує владні управлінські повноваження, що об'єктивно зумовлює підвищені ризики порушення прав особи. За таких умов адміністративна юстиція покликана виконувати не лише функцію вирішення спору, а й гарантійну функцію – стримування публічної влади у межах права.

У цьому сенсі слушною є позиція І. В. Черненка, який розглядає адміністративне судочинство як правовий інструмент інституціоналізації принципу «підконтрольності влади праву», без якого неможливе реальне функціонування демократичної держави. На його переконання, саме судовий контроль за діяльністю публічної адміністрації забезпечує трансформацію формальної законності у змістовне верховенство права [22, с. 264].

Особливу увагу в адміністративно-правовій доктрині приділено проблемі визначення меж судового втручання у діяльність органів публічної адміністрації. Як обґрунтовано зазначає В. Книшов, міжнародні стандарти адміністративного судочинства не заперечують існування дискреційних повноважень як правового явища, однак водночас чітко окреслюють їх допустимі межі. Суд, здійснюючи контроль у публічно-правових спорах, не підміняє адміністративний орган у прийнятті управлінських рішень, проте зобов'язаний перевірити, чи було відповідне рішення ухвалене добросовісно, пропорційно, з дотриманням вимог правової визначеності та з урахуванням прав і законних інтересів особи [23, с. 88].

У сучасній практиці Європейського суду з прав людини судовий контроль за адміністративними рішеннями дедалі більше набуває змістовного характеру та орієнтується не лише на формальну законність, а й на перевірку їхньої обґрунтованості, пропорційності та відповідності принципу справедливого балансу між публічними інтересами та правами людини. Так, у рішенні у справі *Al-Dulimi and Montana Management Inc. v. Switzerland* Суд наголосив, що навіть за наявності підвищених публічних інтересів держава не може позбавляти особу ефективного судового захисту, а національні суди зобов'язані здійснювати реальний, а не формальний контроль за рішеннями органів публічної влади [24].

Аналогічна правова позиція була розвинена у справі *Baka v. Hungary*, у якій ЄСПЛ підкреслив, що позбавлення суду можливості оцінювати мотиви, підстави та правові наслідки рішень органів публічної влади становить порушення права на справедливий суд [25]. Подальший розвиток цього підходу простежується у справі *Denisov v. Ukraine*, де Суд зазначив, що ефективний судовий контроль має охоплювати аналіз фактичного впливу адміністративного рішення на правове становище особи, а не обмежуватися перевіркою його формальної відповідності вимогам закону [26].

У такий спосіб практика Європейського суду з прав людини формує сучасний стандарт змістовного судового контролю, відповідно до якого адміністративні суди мають перевіряти не доцільність управлінських рішень, а їх відповідність принципам верховенства права, пропорційності та правової визначеності.

У сучасній українській адміністративно-правовій доктрині підкреслюється, що імплементація міжнародних стандартів ефективного судового захисту у публічно-правових спорах зумовлює еволюцію ролі адміністративного суду. Він постає не лише як «негативний контролер», уповноважений на скасування незаконних актів публічної адміністрації, а як активний суб'єкт, здатний забезпечити реальне відновлення порушеного права шляхом застосування належного способу судового захисту. Зокрема, у національному адміністративному процесі

закріплено можливість застосування судом способу захисту, який прямо не передбачений законом, за умови, що він не суперечить законодавству та забезпечує ефективність судового захисту (ч. 2 ст. 5, п. 11 ч. 2 ст. 245 КАС України), а також право суду вийти за межі позовних вимог, якщо це необхідно для повного та ефективного захисту прав, свобод та інтересів особи (ч. 2 ст. 9 КАС України).

Такий підхід фактично формує для публічної адміністрації стандарти належної правової поведінки у подальшій діяльності, оскільки зобов'язує її орієнтуватися не лише на формальне дотримання вимог законності, а й на досягнення результату, сумісного з принципом верховенства права та стандартами ефективного засобу юридичного захисту [27, с. 197].

Водночас реалізація міжнародних стандартів адміністративного судочинства є неможливою без належного рівня мотивування судових рішень, оскільки саме мотивувальна частина становить ядро судового контролю за дискреційними повноваженнями публічної адміністрації та забезпечує передбачуваність правозастосування. У практиці Європейського суду з прав людини послідовно підкреслюється, що право на справедливий суд, гарантоване статтею 6 Конвенції, охоплює обов'язок національних судів належним чином навести підстави своїх рішень, дати оцінку істотним доводам сторін і продемонструвати логіку застосування норм права. Відсутність мотивів або їх формальний характер нівелюють ефективність судового захисту та істотно послаблюють превентивний і стримувальний потенціал судового контролю щодо подальшої адміністративної практики.

У цьому аспекті міжнародні стандарти адміністративного судочинства безпосередньо корелюють із принципом належного врядування (*good governance*), який у європейській правовій традиції розглядається як змістовне продовження принципу верховенства права у сфері публічного управління. Європейський суд з прав людини послідовно виходить із того, що держава та її органи зобов'язані діяти послідовно, прозоро й передбачувано, а негативні наслідки помилок публічної адміністрації не можуть непропорційно перекладатися на приватну особу. Водночас національні суди мають забезпечувати реальну, а не декларативну перевірку дотримання цих стандартів у конкретних адміністративних рішеннях.

Зазначені підходи чітко простежуються у практиці ЄСПЛ, зокрема у справах *Moskal v. Poland* [28] та *Rysovskyy v. Ukraine* [29], у яких принцип належного врядування фактично використовується Судом як аргумент проти адміністративного свавілля, непослідовності дій органів влади та порушення легітимних очікувань особи. Не менш важливим елементом міжнародних стандартів адміністративної юстиції є принцип правової визначеності, який Європейський суд з прав людини розглядає як складову верховенства права. У справі *Brumărescu v. Romania* [30]. Суд наголосив, що правова визначеність передбачає стабільність правового становища особи, передбачуваність правових наслідків та недопустимість довільного перегляду остаточних рішень органів державної влади, оскільки такі дії підривають довіру до правопорядку та судової системи загалом.

У контексті адміністративного судочинства принцип правової визначеності набуває особливого значення, оскільки публічно-правові спори безпосередньо пов'язані з реалізацією владних управлінських повноважень. Саме адміністративний суд покликаний відновлювати порушений баланс між особою та державою шляхом усунення суперечливої або непослідовної адміністративної практики, забезпечуючи стабільність правового становища учасників публічно-правових відносин і передбачуваність правових наслідків.

Практика Верховного Суду України поступово відображає тенденцію до послідовного застосування принципу правової визначеності як складової міжнародних стандартів адміністративного судочинства. У низці судових рішень акцентується, що суб'єкти владних повноважень зобов'язані дотримуватися усталеної адміністративної практики або надавати належне й достатнє обґрунтування відступу від неї. Відсутність такого обґрунтування розцінюється судом як прояв свавільності владних рішень, що суперечить вимогам верховенства права.

У цьому зв'язку міжнародні стандарти адміністративного судочинства набувають значення не лише зовнішніх міжнародно-правових орієнтирів, а й внутрішнього інструменту

впорядкування публічно-правових відносин. Їх практичне застосування сприяє формуванню моделі публічної влади, заснованої на принципах підконтрольності, правової передбачуваності та юридичної відповідальності держави перед особою.

Аналіз практики Європейського суду з прав людини у поєднанні з національним правозастосуванням дає підстави стверджувати, що сучасне адміністративне судочинство поступово утверджується як правозахисна форма здійснення судової влади. Визначальне значення у цьому процесі має наповнення принципу верховенства права матеріальним змістом. Його реалізація в адміністративному судочинстві проявляється через системне застосування принципів правової визначеності, пропорційності та добросовісності адміністративної діяльності, що дозволяє забезпечити належний баланс між публічними інтересами держави та правами і свободами людини. Разом із тим ефективність адміністративного правосуддя безпосередньо залежить від реальної доступності судового захисту. Подолання надмірного процесуального формалізму, удосконалення судових процедур і розвиток електронного судочинства мають розглядатися як складові реалізації міжнародних стандартів справедливого суду, спрямованих на забезпечення практичного здійснення права на судовий захист.

Окремого значення у цьому контексті набуває якість судової аргументації у справах публічно-правового характеру. Застосування практики Європейського суду з прав людини у мотивувальній частині судових рішень повинно забезпечувати не декларативне, а змістовне впровадження міжнародних стандартів, формуючи стабільність, послідовність і передбачуваність адміністративної правозастосовної практики.

Таким чином, міжнародні стандарти адміністративного судочинства поступово інтегруються у національну правову систему як ключовий елемент модернізації адміністративної юстиції. Їх подальша імплементація пов'язана з поглибленням людиноцентристського підходу до судового контролю за публічною владою та утвердженням адміністративного судочинства як ефективного механізму захисту прав і свобод людини.

Висновки. Міжнародні стандарти адміністративного судочинства сформувалися в результаті тривалої еволюції міжнародної системи захисту прав людини та розвитку європейського правового простору. Їх зміст становить сукупність універсальних принципів, спрямованих на забезпечення ефективного, реального й дієвого судового захисту особи у відносинах із публічною владою, що виходить за межі формального контролю за законністю управлінських рішень.

Проведений порівняльно-правовий аналіз моделей адміністративної юстиції держав Європейського Союзу засвідчує наявність стійкої тенденції до зближення національних правових систем навколо спільних стандартів адміністративного правосуддя. До таких стандартів належать доступність правосуддя, незалежність і безсторонність суду, ефективність судового контролю, пропорційність втручання держави у сферу прав особи, а також обов'язковість виконання судових рішень як завершальної стадії судового захисту.

Визначальну роль у формуванні та конкретизації міжнародних стандартів адміністративного судочинства відіграє практика Європейського суду з прав людини, яка забезпечує наповнення принципу справедливого суду реальним змістом. Правові позиції ЄСПЛ трансформують адміністративне судочинство з інструменту формальної перевірки актів публічної адміністрації у механізм захисту людської гідності, правової безпеки та передбачуваності правового становища особи.

Адміністративна юстиція України у своєму нормативному підґрунті загалом відповідає базовим європейським орієнтирам, однак процес імплементації міжнародних стандартів потребує подальшого доктринального осмислення та послідовного практичного впровадження. Йдеться насамперед про поглиблення матеріального змісту принципу верховенства права, розвиток змістовного судового контролю за дискреційними повноваженнями публічної адміністрації та підвищення якості судової аргументації.

Подальше вдосконалення адміністративного судочинства в Україні має здійснюватися не шляхом механічного запозичення європейських моделей, а через їх адаптацію до

національного правового контексту з урахуванням конституційних засад, правової традиції та практики національних судів. Саме утвердження адміністративного судочинства як повноцінного правозахисного механізму здатне забезпечити реальний баланс між публічними інтересами держави та правами людини, що є необхідною умовою становлення демократичної, правової держави та інтеграції України до європейського правового простору.

Список використаних джерел:

1. Лисак О.М. Адміністративна юстиція в Україні: гарантії реалізації права на судовий захист від рішень, дій та бездіяльності суб'єктів владних повноважень. *Право і суспільство*. 2025. № 3. Том 2. С. 635-640.
2. Міжнародно-правові стандарти прав людини: навч. посібник / Л. Р. Наливайко, К. В. Степаненко. Дніпро: ДДУВС, 2019. 184 с.
3. Білодід С.І., Шульга В.О. Роль Європейського суду з прав людини у формуванні міжнародних стандартів захисту прав людини. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2025. Серія ПРАВО. Випуск 88: частина 4. С. 21-27.
4. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 року № 995_015 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text
5. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права. Закон №995_043 від 19.10.1973 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text
6. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод № 995_004 від 04 листопада 1950 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
7. Гончар Д.В. Вплив рішень ЄСПЛ на захист прав людини: виклики сучасного світу. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2025. Серія ПРАВО. Випуск 88: частина 1. С. 135-140.
8. Смокович М. І. Адміністративна юстиція як доступний та ефективний інструмент захисту прав людини в Україні. *Приватне та публічне право*. № 1/2021. С. 48-53.
9. Коваль М.П. Доктрина адміністративного судочинства в державах системи континентального права: загальна характеристика. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2024 р., № 4 (86). С. 433-436.
10. Адміністративне судочинство: підруч. для здобувачів вищ. освіти/ [В.В. Мартинівський, Ю.В. Мех, В.Я. Настюк та ін.]; за заг. ред. Р.В. Шаповала. З опорою на законодавство станом на 1 лип. 2023 р. Харків: Право, 2023. 432 с.
11. Дубинський О.Ю., Маркін С.І. Адміністративне судочинство України в контексті міжнародних та європейських стандартів. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. №12. С. 575-578.
12. Корнієнко М. В., Коваль М. П., Павлютін Ю. В. Development of Administrative Proceedings in the Context of Economic Globalisation // *Baltic Journal of Economic Studies*. 2024. Vol. 10, № 1. P. 136–144.
13. Ковалів М. В., Єсімов С. С. Адміністративне судочинство як форма здійснення судової влади. *Scientific Notes of Lviv University of Business and Law*. № 18. 2018. С. 31-35.
14. Прокопенко О. Б. Право на справедливий суд: концептуальний аналіз і практика реалізації : монографія. НУ ЮАУ. Харків : ФІНН, 2011. 248 с.
15. Коруц У. З. Міжнародно-правовий захист права на справедливий судовий розгляд в практиці Європейського суду з прав людини та правозастосовна практика України. Київ, 2020. 305с.
16. Смокович М.І. Юрисдикція адміністративних судів: теорія і практика судочинства: монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2022. 288 с.
17. Кайдаш О.Ю., Грохольський В.П. Система адміністративно-правового забезпечення реалізації рішень Європейського суду з прав людини. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2021. Випуск 2, том 2, С. 115-120.
18. Bellet v. France : judgment of the European Court of Human Rights of 4 December 1995 (Application no. 23805/94). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57952>

19. Рішення ЄСПЛ у справі «Кройц проти Польщі» (Kreuz v. Poland 28249/95). Judgment (Merits and Just Satisfaction). Court (First Section). 2001. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-125771>
20. Рішення ЄСПЛ у справі «Кудла проти Польщі» 26 жовтня 2000 р. CASE OF KUDLA v. POLAND. № 30210/96. URL: <https://eurocourt.in.ua/Article.asp?AIdx=327>
21. Ткаля О.В. Право на справедливий суд як Європейський стандарт прав людини. *Приватне та публічне право*. 2025. № 2. С. 67-73.
22. Черненко І.В. Практика застосування судового контролю за виконанням судових рішень в адміністративному судочинстві. *Юридичний вісник*. 2022. № 5. С. 261-266.
23. Книшов В.П. Імплементация міжнародних стандартів адміністративного законодавства у законодавстві України. *Юридичний бюлетень*. 2023. № 30. С. 88-92.
24. Al-Dulimi and Montana Management Inc. v. Switzerland (Grand Chamber), Application no. 5809/08 – Judgment of 21 June 2016. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-164515>
25. Baka v. Hungary : judgment of the European Court of Human Rights of 23 June 2016 (Application no. 20261/12). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-163113>
26. Denisov v. Ukraine : Grand Chamber judgment of the European Court of Human Rights of 25 September 2018 (Application no. 76639/11). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-186216>
27. Загальне адміністративне право України : підручник / за заг. ред.: акад. С. Ківалова і проф. Л. Білої-Тіунової; Нац. ун-т «Одеська юрид. академія». Одеса : Фенікс, 2023. 792 с.
28. Moskal v. Poland : judgment of the European Court of Human Rights of 15 September 2009 (Application no. 10373/05). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng>
29. Rysovskyy v. Ukraine : judgment of the European Court of Human Rights of 20 October 2011 (Application no. 29979/04). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng>
30. Brumărescu v. Romania : judgment of the European Court of Human Rights of 28 October 1999 (Application no. 28342/95). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng>

Дата першого надходження рукопису до видання: 24.09.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 28.10.2025

Дата публікації: 28.11.2025

